

## İNSAN HÜQUQLARININ NƏSİLLƏRƏ AYRILMASININ NƏZƏRİ-HÜQUQİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

**Xətai Hətəmov\***

### **Xülasə**

*Şəxsiyyətin hüquqlarının qanunauyğunluğu və onların arasında bildirilmiş prioritetlər müəyyən dövrün kontekstiyə təyin edilir. Çünki, planetin müxtəlif hissələrində insanlar müxtəlif prosedurlara və təcrübəyə uyğun olaraq, bu və ya digər insan hüquqlarını müdafiə və hörmət edirlər, bu məsələlər tamamilə zamandan, məkandan, şəraitdən və başqa səbəblərin səviyyəsindən asılıdır. Bu halda, tarixi genezisdə insan hüquqlarının nəsilləri vasitəsilə dövlətin və şəxsiyyətin münasibətləri göstərir ki, şəxsiyyətin hüquqlarının inkişafı müddətində ictimai və sosial həyatın müxtəlif sferalarında onların sayı və yayılması, bizim fikrimizcə, yalnız böyüyür. Buna üçüncü və dördüncü nəsil insan hüquqlarının meydana çıxması real şahidlik edir. Şəxsiyyətin digər tərəfdən ahəngdar inkişafı yalnız hüquqi demokratik dövlətdə və inkişaf etmiş vətəndaş cəmiyyətində mümkündür. İnsan hüquqlarının müdafiəsinin beynəlxalq təcrübəsində konseptual olaraq adətən insan hüquqlarını üç nəslə bölürlər, insan hüquqlarını dördüncü, beşinci və sonrakı nəsillərə bölgüsü, bizim fikrimizcə “çoxmənalı və dolaşığıdır”, həmçinin bu praktiki həqiqətə zərər vura bilər. Nəsillərə bölgü insan hüquqlarının yalnız siyahısı və məzmununa deyil, həm də onların daşıyıcılarının tərkibinə təsir göstərir. Nəticə çıxarmaq olar ki, insan hüquqlarının dördüncü nəslə - bu, hüququyğun davranışın seçimində şəxsin müstəqilliyi və alternativliyidir, hansı ki, vahid hüquq sahəsinin, əxlaq və dini normaların çərçivəsində muxtariyyətə əsaslanır. Amma insanın orqanizminə belə müdaxilənin nəticələrinin tam şəkildə müəyyənləşdirilməsinə qədər hüquq normasında yeni tibbi nailiyyətlərin möhkəmləndirilməsindən çəkinmək lazımdır.*

**Açar sözlər:** *insan hüquqları, azadlıqlar, dördüncü nəsil hüquqlar, üç nəsil konsepsiyası, neqativ-pozitiv hüquqlar, Ümumi Bəyannamə, kollektiv hüquqlar, bioloji hüquqlar.*

İnsan və dövlətin arasındakı münasibətlər ən əhəmiyyətli sosial institut kimi həmişə dünya siyasi-hüquqi fikrinin diqqət mərkəzində olmuşdur. Bundan başqa, bu münasibətlərin məzmun, forma və xarakteri konkret cəmiyyətdə və dövlətdə müəyyən dərəcədə insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üçün əsaslar yaradır. Buna görə də, bu elementlərin izahının metodoloji əsaslarının analizi, insan və dövlət münasibətlərinin hazırkı dövrdə formalaşmış bütün kompleksi insan hüquqları haqqında kifayət qədər əsaslandırılmış fikirlər üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

İnsan hüquqları haqqında təsəvvürlərin formalaşması prosesi çox əsirlik tarixə malikdir. İnsan dəyişir, ona və onun hüquqlarına baxışlar da dəyişmişdir. Hər tarixi mərhələdə bəşəriyyət artıq əldə edilmiş təcrübəyə və konkret tarixi şəraitə əsaslanaraq insan hüquqlarına yanaşmışdır. Bu uzunsürən və mürəkkəb prosesi təbii hüquqların tanınmasının və yeni insan hüquqlarının əldə edilməsi üçün insanların və onların cəmiyyətlərinin mübarizəsi kimi xarakterizə etmək olar.

Qeyd etmək olar ki, insan hüquqlarının ənənələri öz vaxtının məhsuludur. Onlar tarixi fasiləsizlik və dəyişikliklər proseslərini əks etdirirlər və yığılmış

---

\* Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı

təcübənin predmeti kimi, onlara forma və məzmun verməyə kömək edirlər. Beləliklə, insan hüquqlarının qanuni həcmi və formalarını daha yaxşı anlamaq üçün Renessans dövründən başlayaraq insan hüquqları üzrə əsas məktəbləri təhlil etmək faydalıdır, hansılar ki, insan hüquqlarının ənənələrini müəyyən etmişlər.

Bu cəhətdən “insan hüquqlarının üç nəsl” anlayışı xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir. Bu termini 1970-ci illərdə İnsan hüquqları üzrə Beynəlxalq İnstitutunun ilk Baş Katibi, çexiyalı hüquqşünas Karel Vasak ilk dəfə elmi dövriyyəyə gətirmişdir. K.Vasakın fikrincə, insan hüquqlarının üç nəsl Fransız inqilabının üç idealiyla əlaqələndirilir, bunlar azadlıq, bərabərlik və qardaşlıqdır [6, s.12]. Vasakın modeli, əlbəttə ki, kifayət qədər mürəkkəb tarixi dövrün yalnız sadələşdirilmiş təsviridir, lakin dövlətin və cəmiyyətin inkişafının kontekstində insan hüquqlarının inkişafının sistemini yaratmağa imkan verir.

İnsan hüquq və azadlıqları sisteminin birliyi və daxili yekdilliyi heç də bir və ya bir neçə əsas üzrə onların siniflər üzrə qruplaşmalarını istisna etmir. Təsnifat birinci dərəcəli nəzəri əhəmiyyətə malikdir. İnsan hüquqlarının hər bir elmi təsnifatının hədəfi - onların ictimai əhəmiyyətini açmaq, bu və ya digər yerli əlamətini seçmək, onların məzmun və mahiyyətini daha dərindən öyrənməyə cəhd göstərməkdir. Təsnifat bəşəriyyətin hal-hazırda malik olduğu hər bir hüquq barədə ayrılıqda və bütövlükdə insan hüquqları haqqında biliklərin müəyyən məcmusunun qaydaya salınmasına xidmət edir.

İnsan hüquqları sisteminin struktur modelini hazırlamaq üçün, yəni, hüquqların sinifləri və növlərini aşkar etmək, onların təsnifat meyarlarını müəyyən etmək lazımdır. Bununla əlaqədar olaraq, bir neçə sual meydana çıxır. Təsnifatın meyarı nədir? Hüquqların təsnifatının hansı və nə qədər meyarını əhəmiyyətli hesab etmək lazımdır? Başqa sözlə desək, hansı əsaslar üzrə insan hüquqlarını ayrı-ayrı siniflərə (qruplara) bölmək lazımdır? [3, s.8]

Bu suallara tam cavabları hüquq elmi hələki verə bilməmişdir. Hüquq elmində bir neçə belə meyar istifadə olunur. Tarixi mərhələlərə əsaslanaraq, insan hüquqları üç nəslə bölünür. XX əsrin 70-ci illərindən formalaşmağa başlayan insan hüquqlarının “üç nəsl” konsepsiyası əsasında dayanan zaman meyarı, əvvəllər insanlar tərəfindən dərk edilməmiş bir çox insan hüquqlarını dəyərlər qismində aktuallaşdırmağa bəşəriyyətə imkan vermişdi.

İnsan hüquqlarının birinci nəsl olan mülki və siyasi hüquqlar öz kökünü yuxarıda göstərilən XVII və XVIII əsrin “islahatçı” nəzəriyyələrindən götürür. Bu nəzəriyyələr ingilis, amerika və fransız inqilablarıyla bağlıdır. Birinci nəsil insan hüquqları təbii hüquqlarından formalaşan və siyasi hüquqların pozitiv hüququ əsasında yaradılmış şəxsi hüquqları ehtiva edir. Onlar öz konkret müddəalarını demokratik dövlətlərin qanunvericiliyində tapır. Söhbət mülki və siyasi hüquqlardan gedir: yaşamaq hüququ, vicdan azadlığı, dövlət işlərini idarə etmədə iştirak, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik, şəxsi toxunulmazlıq hüququ kimi fundamental hüquqlardan gedir. Bu hüquqlar “neqativ azadlığı” ifadə edir,

yəni onlar dövləti şəxsi azadlıq sferasına müdaxilələrdən çəkinməyə məcbur edir.

Birinci nəsil insan hüquqları bir çox beynəlxalq hüquqi aktlarda öz təsbitini tapmışdır. İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 2-21-ci maddələri birinci nəsil insan hüquqlarını nəzərdə tutur. Birinci nəsil hüquqlara həmçinin mülkiyyət hüququnu aid etmək olar və istənilən insanı mülkiyyətdən məhrum etmək cəhdi qanunsuz hərəkətdir. Bu hüquqlardan hər biri Amerika və Fransız inqilabları zamanı uğrunda mübarizə aparılan maraqları ifadə edir, həmçinin bu hüquqlar kapitalizmin inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ancaq birinci nəsil hüquqları konsepsiyasında “azadlıq” anlayışı əsasdır, bu anlayış siyasi hakimiyyətin onlara qarşı pis rəfdarı və sui istifadə hallarından şəxsiyyəti müdafiə edən qalxan rolunda çıxış edir. Bu əsas hüquqi dəyərlər dünyanın bütün dövlətlərinin konstitusiyalarında öz əksini tapmışdır desək yanılmaz.

Birinci nəsil hüquqlar İkinci dünya müharibəsindən sonra insan hüquqlarına aid qəbul edilmiş beynəlxalq bəyannamələrin və razılaşmaların əksəriyyətində əks olunmuşdur. Bu, insan hüquqlarının qərb, liberal konsepsiyasıdır, hansını ki, bəzən obrazlı şəkildə Lokk-Hobbs fərdiliyinin Hegel statizmi üzərində qələbəsi kimi də təqdim edirlər [5, s.499].

Yuxarıda göstərilən hüquqlar ayrılmaz hüquqlar kimi təfsir edilir, belə hüquqlar məhdudlaşdırmaya məruz qalmırlar. Bu hüquqlar hüquq bərabərliyinin təyin edildiyi dövrdən inkişaf etməyə başlamışdır. Qərbi Avropa alimlərinin əksəriyyəti hesab edirlər ki, məhz bu hüquqları “insan hüquqları” kimi qiymətləndirmək olar. Həmin müəlliflərin qənaətinə, ikinci və üçüncü nəsil hüquqlar yalnız “sosial faydalar” kimi müəyyən edilə bilər, yəni həmin hüquqlar milli gəlirin “ictimai cəhətdən zəiflərin” xeyrinə yenidən bölgüsünə yönəlmişdir.

İkinci nəsil insan hüquqları olan iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar öz kökünü sosializm ənənəsindən götürür, hansı ki, XIX əsrin başlanğıcında Fransada Sensimonistlərin arasında yayılmağa başlamışdır. Bu hüquqlar dünya xalqlarının öz iqtisadi səviyyəsini yaxşılaşması üçün mübarizəsi prosesində (XIX sonu - XX əsrin başlanğıcı) əmələ gəlmişdir. Bura əsasən sosial-iqtisadi hüquqlar aiddir. Onların inkişafına böyük təsiri həmçinin XIX əsrdə baş vermiş elmi-texniki tərəqqi də göstərmişdir. Həmin vaxtlar cəmiyyətlər ənənəvi sivilizasiyalardan liberal yönümlü sivilizasiyalara keçirdi. Liberal sivilizasiyada isə insanların ləyaqətli həyat səviyyəsinin və dövlətin sosial istiqamətinin təminatı, ümumilikdə humanist davranış prioritet istiqamətlər hesab edilir. Bu hüquqlar öz iqtisadi səviyyəsinin və mədəni statusunun yaxşılaşdırılması üçün xalqların mübarizəsinə yönəlmişdir.

İkinci nəsil hüquqlar ilk dəfə həmçinin sosialist ölkələrinin konstitusiyalarında təsbit edilmişdi. İkinci nəsil hüquqlara əmək hüququ, sosial təminat, təhsil, istirahət, analığın müdafiəsi, tibbi yardım kimi hüquqlar daxildir. Belə hüquqların çox hissəsi yalnız deklarativ xarakterlidir, tipik nümunə kimi SSRİ-nin 1936-cı il Konstitusiyasını qeyd etmək olar. Ümumilikdə, ikinci nəsil hü-

quqlar insan və vətəndaşın hüquq və azadlıqları konsepsiyasının qurulmasında böyük rolu oynamışdır [4, s.685].

Tarixən bu ənənə mülki və siyasi hüquqları əks etdirən birinci nəsil hüquqlara qarşı qoyulur. İnsan hüquqlarının ikinci nəslə daha çox “müsbət” anlamda qəbul edilir, nəinki birinci nəsil hüquqlar üçün xas olan “neqativ” anlamda. Bu hüquqlar müvafiq dəyərlərin yaradılması və bölgüsündə bərabər iştirakın təminatı üçün dövlətin müdaxiləsini tələb edir.

1948-ci il İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 22-27-ci maddələrində ikinci nəsil insan hüquqları öz əksini tapmışdır. Həmin maddələrdə sosial təhlükəsizlik, işsizlikdən müdafiə, məşğulluq, istirahət hüququndan və asudə vaxtdan istifadə, məzuniyyət, ləyaqətli həyat səviyyəsinə hüquq, sağlamlıq, təhsil hüququ, insan fəaliyyətinin elmi, ədəbi və bədii məhsulunun müdafiəsi hüquqları qeyd edilir.

İnsan hüquqlarının ikinci nəslinə aid bütün iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar mahiyyət etibarilə “müsbət hüquqlar” anlayışına malik ola bilmirlər. Məsələn, özünə azad şəkildə iş seçmək, həmkarlar ittifaqlarını yaratmaq və onlarda iştirak etmək hüququ, cəmiyyətin mədəni həyatında azad iştirak hüququ realizə olunmaları üçün dövlətin müsbət hərəkətlərini tələb etmirlər. Ancaq, ikinci nəsil hüquqlarının əksəriyyəti, gəlirlərin ədalətli bölgüsünün bəzi meyarlarına uyğun olaraq, lazımı resursların ayrılması prosesində dövlətin məcburi müdaxiləsini tələb edir. Axı bu hüquqlar daha çox, maddilər kateqoriyasına aiddir, nəinki qeyri-maddi dəyərlər kateqoriyası.

Beləliklə, mahiyyət etibarilə ikinci nəslin hüquqları sosial bərabərliyin tələbidir. Bu hüquqların beynəlmilləşdirilməsi müəyyən gecikmələrlə baş tutmuşdur, xüsusilə də beynəlxalq münasibətlərin normativ sferasında sosializmin təsirinə görə. Ancaq, “böyük ümidlərin inqilabı” şüarı altında hərəkət edən üçüncü dünya ölkələrinin qlobal səhnəyə çıxışı ilə, ikinci nəsil insan hüquqları intensiv şəkildə inkişaf etməyə başladı.

Hüquqların üçüncü nəslinə gəlincə, qeyd edək ki, hüquq elmində bu barədə bir çox nəzəriyyələr mövcuddur. Ümumiyyətlə, üçüncü nəsil hüquqlarının ideyası İkinci dünya müharibəsindən sonra qlobal dünya problemlərinin kəskinləşməsi vasitəsilə formalaşmağa başlamışdır. Y.A.Lukaşevanın fikrincə, bu hüquqların xüsusiyyəti ondadır ki, onlar kollektivdir və ümumiliklə həyata keçə bilirlər [1, s.74]. Hüquq ədəbiyyatına nəzər yetirdikdə görürük ki, alimlərinin əksəriyyəti belə nöqtəyi-nəzərə tərəfdardırlar. Belə alimlərdən biri olan K.Vasakın qənaətinə, hüquqların üçüncü nəslinə həmrəyliyə əsaslanan yalnız kollektiv hüquqlar aiddir [7, s.347]. Belə hüquqlara inkişaf hüququ, sülh hüququ, müstəqillik, öz müqəddəratını təyin etmə, ərazi bütövlüyü, suverenlik, müstəmləkə ağırlığından azad olmaq, layiqli həyat səviyyəsi hüququ, sağlam təbii mühitə hüquq, bəşəriyyətin ümumi mirasına hüquq, kommunikasiya hüququnu aid etmək olar.

Lakin məsələ ilə bağlı başqa nöqteyi-nəzərlər də mövcuddur. S.V.Polenina hesab edir ki, üçüncü nəsil insan hüquqları vətəndaşların o kateqoriyalarının hüquqlarını əhatə edir ki, hansılar ki, sosial, siyasi, fizioloji səbəblərdən digər vətəndaşlar kimi öz hüquqlarını sərbəst şəkildə realizə edə bilmir [2, s.9]. Bu kateqoriya şəxslərə uşaqlar, qadınlar, gənclər, qocalar, milli və irqi azlıqların nümayəndələri aiddir. Sadalanan şəxslər dövlətin və beynəlxalq cəmiyyətin dəstəyinə ehtiyac duyurlar. Ancaq, insan hüquqları kimi belə hüquqların qanunlaşdırılməsinə qarşı əsas etiraz təbii hüquqların ilkin ideyasının yox olması təhlükəsiylə bağlıdır, hansılara ki, bütün insanlar bərabər şəkildə malik olurlar.

Hər bir halda, üçüncü nəsil hüquqlar və ya həmrəylik hüquqları insan hüquqlarının iki əvvəlki nəslinə əsaslanır, öz aralarında onları yeni üsulla bağlayır. Ancaq bu nəsil hüquqlara formalaşma mərhələsində olan fenomen kimi baxmaq daha məqsəddəuyğun olardı. Bu proses XX əsrin ikinci yarısından sonra millət-dövlət anlayışlarının mübarizəsinin nəticəsi kimi də qələmə verilir. Hüquqların üçüncü nəslə İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 28-ci maddəsində öz təsbitini tapmışdır. Həmin maddəyə əsasən hər kəs, bu Bəyannamədə ifadə edilmiş hüquqların tamamilə realizə olunmalı olduğu ictimai və beynəlxalq qayda hüququna malikdir.

Üçüncü nəsil hüquqların yuxarıdakı abzaslarda göstərilən hüquqlardan bəziləri hakimiyyətin, sərvətin və başqa əhəmiyyətli dəyərlərin yenidən bölgüsü haqqında üçüncü dünya ölkələrinin tələblərini və bu ölkələrdə millətçiliyin yaranmasını əks etdirir. Belə hüquqlara öz müqəddəratını təyin etməyə hüququ; bəşəriyyətin ümumi mirasında iştirak və fayda əldə etmək hüququ və elmi, texniki və informasiya inkişafından yararlanma və s. hüquqları aid etmək olar.

Üçüncü nəslin geniş yayılmış bəzi hüquqlarının (sülh hüququ, əlverişli ətraf mühitdə yaşamaq hüququ və müxtəlif qəzalar zamanı humanitar yardım hüququ) meydana çıxması onu deməyə əsas verir ki, dövlətlər müasir dünyada beynəlxalq cəmiyyətin iştirakı olmadan ən mürəkkəb problemləri müstəqil və effektiv həll etməyə qadir deyil.

Kollektiv hüquqlar, planetar səviyyədə bütün sosial güclərin ümumi səylərini tələb edir. Ancaq onlardan hər biri fərdi, həm də kollektiv tərəf kimi üzə çıxır. Məsələn, yeni beynəlxalq iqtisadi qaydanın təmin edilməsi yuxarıda göstərilən kollektiv hüquqların iqtisadi və sosial inkişafı yolunda maneələri aradan qaldıracaq. Beynəlxalq iqtisadi qaydanın təmin edilməsini bütün ölkələrin və xalqların (xüsusilə də inkişaf edən ölkələrin) kollektiv hüququ hesab etmək olar. Həmçinin iddia etmək olar ki, inkişaf siyasətindən fayda götürülməsi, hansı ki, maddi və qeyri-maddi ehtiyacların təmin olunmasına əsaslanır, bu, bütün insanların fərdi hüququdur. Nə vaxt ki, məsələn, humanitar yardım hüququ və öz müqəddəratını təyin etmək hüququ qanunvericilik, həm də mənəvi səviyyədə öz təsvirini tapır, öz xarakterinə görə bu həmrəylik hüquqlarının əksəriyyəti ehtimal ki, arzu olunandır, nəinki məhkəmə hakimiyyəti tərəfindən təmin edilir və

yalnız insan hüquqlarının beynəlxalq normalarının çoxmənalı hüquqi statusuna malikdirlər.

Beləliklə, XVII və XVIII əsrlərin burjua inqilablarından, XX əsrin birinci yarısında sosialist inqilabları və antimüstəmləkə inqilablarından sonra, müasir tarixin müxtəlif mərhələlərində insan hüquqlarının məzmunu ümumi şəkildə (təfsilatsız) təyin edilirdi. İnsan hüquqlarının yeni məzmunu genişlənmə və əlavə edilmə yolu ilə inkişaf edirdi. İnsan hüquqlarının məzmununun tarixi həmçinin fasiləsizlik və sabitlik haqqında bütün bəşəriyyətin dövrü tələblərini göstərir.

Birinci və üçüncü nəsil insan hüquqları arasında qarşılıqlı asılılıq var, hansı ki, növbəti prinsip vasitəsilə həyata keçirilir: kollektiv hüquqların reallaşdırılması şəxsiyyətin hüquq və azadlığını məhdudlaşdırmamalıdır.

XXI əsrdə şəxsiyyətin yeni hüquqlarının yaranması və təsbiti prosesi davam edir, buna görə də, bəzi tədqiqatçılar insan hüquqlarının dördüncü nəslini də fərqləndirirlər. Bu onunla izah olunur ki, bizim planetimizin informasiya sahəsinin inkişafı dərinləşdikcə, intellektual informasiya texnologiyalarına əsaslanan müxtəlif xidmətlərin verilməsi ilə birlikdə, insanların tələbatları da dəyişir. Beləcə, rabitə texnologiyalarında inkişaf, İnternet qlobal şəbəkəsindən istifadə, ölkənin daxilində və xaricdə informasiya münasibətlərinin təminatı insanların kollektiv hüquqlarını genişləndirir. Mikrobiologiya, genetika sahəsində elmi kəşflərlə bağlı insan hüquqlarının formalaşması prosesi aktivləşmişdi. Bu hüquqlar - insan həyatının psixofizioloji sferasına müdaxilənin nəticəsidir (məsələn, süni ölümə insan hüququ (evtanaziya), süni mayalanmaya və başqa ailə üçün uşağın törənməsinə qadının hüququ və s.). Bu hüquqlar da həmçinin sərhədlərə malikdir. Məsələn, bir çox ölkələrdə insanın klonlaşdırılmasına qadağa və başqa hüquqi məhdudiyyətlər tətbiq edilmişdir.

Yuxarıda göstərilən yanaşmalardan bəziləri elmi planda çox dardır, digərləri isə cəmiyyətin inkişafının bugünkü şəraitinə cavab vermir, üçüncülər üçüncü və dördüncü nəsil hüquqları birləşdirir, buna görə də, biz dördüncü nəsil insan hüquqları qismində insan və vətəndaşın bioloji hüquqlarını seçməyi təklif edirik. Bioloji hüquqlar - insan orqanizminin bioloji strukturu, onun bioloji ehtiyacları ilə müəyyən edilir. Demək olmaz ki, belə hüquqlar genetik, tibbi-bioloji sınaqların inkişafı şəraitində yalnız bu gün meydana çıxmışdır, bu hüquqlar bilavasitə müasir dövrdə yeni nəslin insanına məxsusdur. Əksinə, bu hüquqlar təbii hüquqlara aiddir, hansılar ki, ilk dəfə XVIII əsrdə Hollandiyada irəli sürülmüşdür.

#### **İstinadlar:**

1. Лукашева Е.А. Права человека. М.: НОРМА, 2003, 573 с.
2. Поленина С.В. Права женщин в системе прав человека: международный и национальный аспект. М.: Ин-т государства и права РАН, 2000, 255 с.
3. Стремоухов А.В. Основания классификации прав и свобод человека. Ленинградский юридический журнал. Выпуск № 1 / 2012, с. 7-17.
4. Тиріна М.П. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації // Держава і право: Юридичні і політичні науки.: Збірник наукових праць. 2011 . Вип. 52, с. 684-689.

5. Falk A. Richard, Hilary Charlesworth. International Law and World Order: A Problem-oriented Coursebook. Thomson/West, 2006, 1512 p.
6. Macklem Patrick. Human rights in international law: three generations or one? // Forthcoming in 3 London Review of International Law. 2015, 45 p.
7. Witte John Jr., M. Christian Green. Religion and Human Rights: An Introduction. Oxford University Press, 2011, 416 p.

## **ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗДЕЛЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА ПОКОЛЕНИЯ**

**Хатаи Хатамов\***

### **Резюме**

*Легитимность прав человека и приоритеты, установленные между ними, определяются контекстом определенного периода. Поскольку люди в разных частях планеты защищают и уважают права человека в соответствии с различными процедурами и практиками, эти вопросы полностью зависят от времени, пространства, обстоятельств и уровня других причин. При этом взаимосвязь между государством и индивидом через поколения прав человека в историческом генезисе показывает, что по мере развития прав личности их количество и распространение в различных сферах общественной жизни, на наш взгляд, только возрастает. Об этом свидетельствует появление прав человека в третьем и четвертом поколении. С другой стороны, гармоничное развитие личности возможно только в демократическом правовом государстве и развитом гражданском обществе. В международной практике защиты прав человека концептуально права человека обычно делятся на три поколения, разделение прав человека на четвертое, пятое и последующие поколения, по нашему мнению, «неоднозначно и запутанно» и может подорвать эту практическую истину. Разделение на поколения влияет не только на перечень и содержание прав человека, но и на состав их носителей. Можно сделать вывод, что четвертое поколение прав человека - это независимость и альтернатива личности в выборе законного поведения, основанная на автономии в рамках единой области права, моральных и религиозных норм. Однако необходимо воздержаться от закрепления новых медицинских достижений в правовой базе до полного определения последствий таких вмешательств для человеческого организма.*

**Ключевые слова:** права человека, свободы, права четвертого поколения, концепция трех поколений, негативно-позитивные права, Всеобщая декларация, коллективные права, биологические права.

## **THEORETICAL AND LEGAL FEATURES OF THE DIVISION OF HUMAN RIGHTS INTO GENERATIONS**

**Khatai Hatamov\*\***

### **Abstract**

*The legitimacy of human rights and the priorities established between them are determined by the context of a given period. Since people in different parts of the world protect and respect human rights in accordance with different procedures and practices, these issues are*

---

\* Докторант Бакинского государственного университета

\*\* PhD Candidate, Baku State University

*completely dependent on time, space, circumstances and the level of other causes. At the same time, the relationship between the state and the individual through generations of human rights in the historical genesis shows that as the development of individual rights, their number and distribution in various spheres of public life, in our opinion, only increases. This is evidenced by the emergence of human rights in the third and fourth generations. On the other hand, harmonious development of the individual is possible only in a democratic state governed by the rule of law and a developed civil society. In the international practice of human rights protection, conceptually human rights are usually divided into three generations, the division of human rights into the fourth, fifth and subsequent generations, in our opinion, is "ambiguous and confusing" and can undermine this practical truth. The division into generations affects not only the list and content of human rights, but also the composition of their carriers. It can be concluded that the fourth generation of human rights is the independence and alternative of the individual in choosing legal behavior, based on autonomy within the framework of a single area of law, moral and religious norms. However, it is necessary to refrain from consolidating new medical advances in the legal framework until the consequences of such interventions for the human body are fully determined.*

**Keywords:** *human rights, freedoms, fourth generation rights, the concept of three generations, negative-positive rights, the Universal Declaration, collective rights, biological rights.*